

Ս Ի ՈՒՆ

Ի. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1946

ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ

4-5

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵԻ

1441-1946

Ճիշդ տարի մը առաջ, 16-Յունիս 1945-ին, Էջմիածնի նուիրական կաթողիկէին ներքեւ բացուող Ազգային-Եկեղեցական Ընդհ. Ժողովը, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան առիթով զուամարուած, կարգ մը սրտապնդիչ և զեղեցիկ յառաջադրութիւններու կարգին կ'որոշէր տօնել նաեւ Մայր Աթոռոյ Կիլիկիայէն Ս. Էջմիածին փոխադրուելու 500 ամեակը, վեր առնելով այս առթիւ Էջմիածնի կատարած դերը անցնող այս հինգհարիւրամեակի ընթացքին, մեր Եկեղեցիին ու ազգային կեանքին մէջ:

Ուրախ ենք հոս յայտնել կարենալու թէ, Նորին Ս. Օծութիւնը Տ. Տ. Գէորգ Զ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը վերոյիշեալ ընդունուած որոշումին համաձայն, հեռադրու և՛ հրահանգէ Յորեկինական Տարի ընդունիլ 1946-1947 ժամանակաշրջանը, սկսեալ ՎՏԾ հաթուղիկէ Եկեղեցւոյ Սրբոյ Էջմիածնի թուականէն, Բարացուցելէ առաջ Էջմիածնի տեղը և իր կատարած ու յետ-այսու կատարելիք դերը մեր պատմութեան մէջ, անհրաժեշտ կը նկատենք հակիրճ պատմականը ընել այս իրողութեան, որ թուական մը և շրջան մըն է նոյն ատեն մեր պատմութեան մէջ:

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կաթողիկոսութեան աթոռանիստ առաջին մայրաքաղաքը եղաւ Վաղարշապատ (Ս. Էջմիածին), Սակայն մեր ազգային պատմական կեանքը, համաձայն մեր քաղաքական կեանքի վերիվայրուամբերուն, միշտ փոխած է իր հանգրուանները, որոնք նոյն ատեն աթոռանիստ կայանները եղան հայ կաթողիկոսներու, Որովհետեւ, Պետութեան և Եկեղեցւոյ զօրծակցութիւնը անհրաժեշտ պայման էր հայ ժողովուրդի զոյութիւնը պահպանելու և աւելորդ քաղաքակրթիչ ձգտումները հովանաւորելու համար:

Այս էր պատճառ որ Հայոց Կաթողիկոսները Թափառեցան աշխարհադրական հետեւեալ գլխաւոր գիծերու վրայ:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի և Լուսաւորչեան Տան առաջին աթոռանիստն է:

դաւ Վաղարշապատ (Ս. Էջմիածին) 303-405, Դուլին, 435-ին, Մանդակունիի ատեն: Զորավանք և Աղթամար 927-ին, Յովհան Պատմաբանի ատեն: Արգիճա 947-ին Անանիա Մոկացիի շրջանին: Անի 992-ին, Սարգիս Սևանցիի ատեն: Թաւրուշ 1062-ին Խաչիկ Բ. Անեցիի օրով: Ծամնդաւ 1072-ին Գրիգոր Մեծ Վկայաւերի ժամանակ: Ծով-Դղեակ 1116-ին, Գրիգոր Գ. Պաշտաւունիի ատեն: Հոռովկայ 1149-ին, Դարձեալ Գրիգոր Պաշտաւունիի ատեն: Սիւ, Կիլիկիոյ հայ թագաւորութեան մայրաքաղաքը, 1293-ին, Գրիգոր Է. Անաւարդեցիի օրով: Դարձեալ Վաղարշապատ (Ս. Էջմիածին) 1441-ին, Գրիգոր Թ. Մուսաբէկեանի և Կիրակոս Վիրապեցիի ատեն: Ինչպէս յիշեցինք, կաթողիկոսներու բոլոր այս տեղափոխութեանց, ինչպէս նաև կաթողիկոսական միւս աթոռներու կանոնական և ոչ կանոնական զոյաւորմանց ետև, միշտ քաղաքական ազդակներ են եղած: Նոյն է, շարժառիթը 1441-ին, երբ Սիւի մէջ կաթողիկոսական աթոռը ունէր իր գահակալը, ասդին, Էջմիածնի մէջ Կիրակոս Վիրապեցին կաթողիկոս կ'ընտրուէր, և այդ թուականէն սկսեալ կը վերահաստատուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան Աթոռը իր Լուսաւորչահիմն պատուանդանին վրայ:

Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը վերջացած էր վերջին Լեւոնի միամեայ զրգախտ իշխանութեամբ (1374-75): Եգիպտոսի Մեմլուքները իրենց քաղաքական վրէժխնդրութեան ու կրօնական մոլեռանդութեան բովանդակ սարսափը թափած էին առնասարակ Կիլիկիոյ և մասնաւորապէս հայաւոր Սիւ մայրաքաղաքին վրայ, այնպէս որ 1375-1441-ի շրջանին, Մեծն Լեւոնի մայրաքաղաքը անճանաչելի եղած էր աւերներու, ինչպէս նաև կոտորածներու և մեծազանգուած գաղթուններու հետևանքով:

Կաթողիկոսական աթոռը քաղաքական այս արագ և չարաշուք անկումներուն մէջ զերծ չէր կրնար մնալ քանդիչ ազդեցութիւններէն, քանի որ Հայ պետութիւն և Հայ եկեղեցին միասին ապրած, միասին վայելած, և միասին տառապած էին: Եկեղեցին զրկուած իրեն նեցուկ և հովանաւոր քաղաքական ոյժէն՝ չէր կրնար կռիւնի տիրապետող ու թշնամի Եգիպտոսին՝ իր հմայքն ու հեղինակութիւնը պահպանելու համար:

Յետոյ Կիլիկիոյ մէջ քաղաքական կործանումէն աւելի խորունկ վէրք մը կար, բացուած նոյնիսկ Կիլիկիոյ Պարոնութեան և Թագաւորութեան քաղաքական նկատումներուն և շահերուն ճնշող ծանրութեանը տակ:

Խաչակրական շարժումէն ի վեր, Հայկական Կիլիկիան մշակել սկսած էր պապական քաղաքականութիւն մը, քաղաքական թիկունք մը ունենալու համար: Կիլիկիոյ հայ թագաւորներու այս հակումն ու միտումը իր գէնիթին հասաւ, երբ Լուսինեան կոչուած հոգևով և մարմնով լատին թագաւորներ ժառանգեցին Հեթում Ա.ի գահն ու Մեծն Լեւոնի թագը: Մեր զիտակից կաթողիկոսները արիաբար ծառացան թագաւորներու այս սխալ քաղաքականութեան դէմ, սակայն այլևս դժուար էր հաւասարակշռութիւնը պահել: Ու Կիլիկիոյ քաղաքական անկումին զուգընթաց էր նաև Հայոց Կաթողիկոսութեան անկումը:

Արեւելեան վարդապետներ, բարի նախանձով, ուղեցին Հայոց Կաթողիկոսութիւնը ազատել Կիլիկիոյ այլևս անապահով և անբաղձալի դարձած միջավայրէն, և վերահաստատել Էջմիածնի Աթոռը: Արեւելահայոց բուռն նպատակն

էր ո՛չ միայն Կիլիկիոյ վտանգաւոր միջավայրէն ազատել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, այլ նաեւ Կաթողիկոսական միակ աթոռ մը ունենալ, Աղթամարի Կաթողիկոսութիւնն ալ վերցնելով. նպատակ մը որուն հաւան էր Աղթամարի Զաքարիա Գ. Կաթողիկոսը 1441-ին: Ուրեմն Ս. Էլմիսճնի Աթոռին վերանորոգութեան զլիաւոր պատճառներն էին նախ Կիլիկիոյ Աթոռին անկումը Կաթողիկ ազգեցեւորեան տակ, երկրորդ՝ Հոյկուր Իշխանութեան մէջ կանոնական և վարչական զեղծումներու անհամեմատ աճումը: Արեւելեան վարդապետները, Հայոց Կաթողիկոսութիւնը փրկելու համար այդ միջավայրէն և դնելու համար դայն բուն հայկական և հայեցի միջավայրի մը մէջ, գործեցին ժամանակի հրամայական պահանջներուն համեմատ, և յետագայ պատմական դէպքերը ցոյց պիտի տային թէ անոնք չէին սխալած իրենց այս նախատեսութեան մէջ, ինչ որ ալ եղած ըլլան այս մասին տարբեր մտածողներու պատճառաբանութիւնները: Նուազ չէին կշռեր անշուշտ, Կաթողիկոսական Աթոռին հայ հողին վրայ և մեր ժողովուրդի հոծ զանգուածին զերկն ըլլալու առաւելութիւնը, և անոր նուիրականացած հմայքը հայ հողիներու մէջ: Ի վերջոյ Կիլիկիան ինչ վիճակ ալ ներկայացնելու ըլլար, հեռու էր Մայր Հայրենիքէն:

Մայր Աթոռոյ նկատմամբ եղած այս նոր կարգադրութիւնը բարեյալող շրջան մը կը բանար Հայոց Եկեղեցւոյ առջև, քանի որ այս փոխադրութեան շնորհիւ այլևս կը դադրէին Կիլիկիոյ մէջ սկիզբէն ի վեր ծայր տուած զիջողամիտ ձգտումները: Աղթամարի Աթոռը վերջնապէս Մայր Աթոռին կը միանար, կարող և ուսեալ անձեր կային գործին զուլիւր, որոնց գործունէութիւնը բարեզուշակ կը թուէր Եկեղեցւոյ ապագային համար, ու Էլմիսճինը համեմատաբար աւելի խաղող վիճակ ունէր Պարսկական տիրապետութեան ներքև: Եթէ այս զեղեցիկ յառաջադրութիւններն ու փափաքները իրենց լրիւ իրագործումը չզատնայն Աթոռին վրայ, ուր Գրիգորի, Ներսէսի, Սահակի և նմաններուն սէրը զրկախառն ապրեր էր շարունակ Աստուծոյ և ազգին մտածումին հետ, ատոր պատճառը զլիաւորաբար ներքին ըլլալէ աւելի՝ արտաքին է եղած: Էլմիսճնի գաղափարը, Լուսաւորչի Տան ըմբռնումը ամէն ժամանակ և ամենուն մտքին մէջ միշտ մնացեր է բարձր ու խորհրդաւոր, և Էլմիսճնի բոլոր աթոռականները Մայր Աթոռի պայծառութեան և շինութեան համար միշտ կատարած են իրենց պարտքը, իրենց հասկացողութեան և ժամանակի հանգամանքներուն թոյլատրած չափովը: Այդ հանգամանքները եղած են ծանր ու դժուար, հակառակ անաւոր իրականութեան, Հայ Եկեղեցին, իբրև մայր որդեգրող կրցեր է ըլլալ Տուն Աստուծոյ, և իր ծոցին մէջ զգուել ազգին փրկութեան յոյսը: Ի վերջոյ անհատներն ու ազգերը աւելի չեն կրնար արժել, քան այն խորհուրդը՝ որուն պարտաւոր են յանգիլ մարդկային բոլոր մեծ գործօնները:

*

Հոս պէտք չէ մոռնալ թէ Աթոռի փոխադրութեան 500ամեայ շրջանը, կը զուգադիպի մեր ամբողջական գերութեան շրջանին: Սակայն քաղաքական հարստահարութիւններու թափին տակ Հայոց Կաթողիկոսները, սկսելով Ստեփանոս Ե. էն 1545–1576 մինչև Ներսէս Ե. Աշտարակեցի (1843–1857) զադան կամ յայտնի, հետապնդեցին, հայ ժողովուրդը տիրող հարստահարութիւններէն

ազատագրելու ծրագիրը, հնարաւոր բոլոր միջոցներով։ Այս զուտ քաղաքական գործին ետև Հայ Եկեղեցին էր կեցած իր կաթողիկոսներով ու իր հոգևորական զասով։ Էլմիածինը, իր վրայ իշխող պետութիւններուն մէջ, ծածկուած պետութիւնը եղաւ, բարոյապէս թազաւորելով՝ մարմնաւորապէս հապածուած և ընկճուած հայ հոգիներուն վրայ։ Էլմիածին, և անով հասկնալի Հայ Եկեղեցին, մեր ազգայնութեան կրօնական արտայայտութիւնն է։ ասիկա ոչ մէկ ուրիշ Եկեղեցիի պարագային այնքան ճիշդ է, որքան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ համար։

Այս ՀԻՆԳՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԻՆ Էլմիածնայ վիճակուած ազգային ու կրօնական ամբողջութեան ղեկը այսպէս շրջագծելէ, աւելի ճիշդ ուրուագծելէ վերջ, անպատեհ չենք նկատեր մեղի շատ մօտ շրջանէ մը, (ԺԹ. դար), հայ հաւաքական յղացքին մէջ Էլմիածնով մուտք ունեցած այլապէս լուսաւոր, սրտազրաւ, ինչպէս պատասխանատու նոր յաւելում մը։ Ընթերցողը դժուարութեան մէջ չէ ակնարկութիւնը ճշդելու Գէորգեան ձեռնարանի վրայ, որմէ դուրս ինկող սերունդն էր որ ազգային գործունէութեան բոլոր ճակատներուն վրայ ինքզինքը դրաւ պայքարի թափին մէջ, և գիւղացիներու, վաճառականներու ժողովուրդէ մը, ստեղծեց մշակութային ժողովուրդ մը։

Ճեմարանցիներն էին որ, Բոլոժէնիայով օրինադրուած սահմաններուն մէջ, ազգային սրբազան զգայարանքին մշակները եղան։ Անոնք էին որ մեր Մամուլը դրին իրեն իսկական հունին, հաստատ հմտութեան, ինչպէս հաստատ հայրենասիրութեան, ժողովրդավար սկզբունքներու, ինչպէս յառաջանայեացք գաղափարներու բոլորափայթ աշխատանքով մը, երէկ արեւելահայ որակուած, այսօր համահայութեան անունին արժանի, մեր նոր հոգեբանութիւնը կերտեցին։

Արեւելահայ ուսուցչութիւն, բանասիրական դպրոց, պատմական ուսումներու մէջ վերանորոգ մեթոտներ, Արարատ թերթը, հոգևոր սպասարկուններու երամը, ազատագրութեան գաղափարին բոլորանուէր երիտասարդութիւն մը, զրչի, Խօսքի, մտքի և գործի մարդեր, բոլորը այդ Էլմիածնի նուիրական մըթնոլորտէն պոռթկացին՝ զանգուածներուն մինչև հոգեյատակները ողողելու չափ լոյսով։ շերմութեամբ և հաւատքով։ ԺԹ. դարուն՝ հայութիւնը ուրիշ կեդրոն մը չունի այս վերադարձումի դերը այսքան շքեղութեամբ իրագործող։

Այս իրողութեան ընդմէջէն, և անոնցմէ վեր սակայն կայ այն՝ գերազոյս իրողութիւնը որով բարացուցուած է մշտ առաւելագոյն չափով Էլմիածնի տեղը մեր գարաւոր պատմութեանը մէջ։ ասիկա իր կրօնական դերէն վերջ, ազգային հզօրագոյն խորհրդանշանի իր հանգամանքն է։ Եթէ Հայաստանեայց Եկեղեցին առաջին օրէն վառարանն ու զտարանը եղաւ ցեղին իմացական և բարոյական ձգտումներուն, մկալարանը իր վիշտերուն և իղձերուն, և ներշնչարանը իր ազգային իտէալին, անիկա գերազանցապէս եղաւ նաև այն անանուն խորհրդեանշանը, մազնիսը, ուխտի տապանակը, որուն մէջ մինչև երէկ տակաւին կը պահուէր իր կորսուած երկրաւոր իշխանութեան գաւազանը, և յոյսին սափորը։ Անիկա կորսուած փառքերու և ապագայ երազներու տեսարանը եղաւ, սերունդներու մտքին առջև և հոգիին մէջ բլրեղիցացած «Լուսաւորչի Կանթեպը»։

Էլմիածինը՝ նուիրապետութեան մը կեդրոնը չէ միայն. անիկա հայուն հոգեկան հայրենիքն է, իմանալի այն բարունակը՝ զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ ունի և կը ստեղծէ իբրև գերագոյն ամբողջ ոչ միայն իր անցեալին, այլ մանա-

ւանդ ապագային։ Մեծ է էլմիածնի կատարած դերը մեր գերութեան այս շրջանին, մանաւանդ այն մուլլ ժամանակներուն՝ երբ ազգային-պետական զործօնը վերցուած էր։ Անոր մէկ հնոցէն, ուրիշ հայկական վանքէ մըն էր վերջապէս որ Մեծ Սեբաստացին տարաւ կանթեղ մը՝ Եւրոպայի մէջ վառելու համար իր փարոսը։ Թիֆլիսի Նէրսէսեանէն և Գէորգեան ձեմարանէն մինչև Կովկասի հեռաւոր անկիւնները վառուող մտքի լոյսերը, որոնց ամենուն մէջ կայծեր կային անսարակոյս Սիւնեաց վարդապետանոցի հին կրակներէն, էլմիածնի մտածումն ու սէրն էր որ ոգեւորեց սիրտերն ու միտքերը, ազգային կեանքը մշտնջենաւորելու համար։

Ստոյգ է թէ քաղաքական իրադարձութեանց հետեւանքով, էլմիածնի վրայ օր մը չծագեցաւ բարի աստղ մը, ծնունդ տալու համար բարգաւաճ կեանքի նոր շրջաններու, այսուհանդերձ իր սէրը միշտ վառ մնաց ժողովուրդի սրտին մէջ, և իրաւունք ունէր Դաւրիժեցին՝ երբ կը գրէր. «Եւ վերայ աշոյն և էլմիածնի ամենայն ազնի հայոց կապեալ կայ», որքան պատմական՝ նոյնքան բարոյական ճշմարտութիւն մըն է որ կ'արտայայտուի նոյն բառերով։

Սուրբին արցունքներէն՝ այսինքն ազգին վիշտէն իր բոցին սնունդ ճարող կանթեղը ժողովուրդի հաւատքին ու սպասումին մէջ անշէյ մնաց միշտ, Արագածի բարձունքին վրայ, ու էլմիածին սգաւոր բայց որդեսէր մայր, ի Սփիւռս ցրուած իր զաւակներուն խօսեցաւ միշտ, իր յիշատակին քաղցրութեամբ, իր սրբատառ կոնդակներով և իր հայրենաքարոզ նուիրակներով։

Մայր Աթոռոյ դերը չէ դադրած, ինչ փոյթ որ տիրող պայմանները արգիւն գինքը լախօրէն իրագործելէ այդ դերը այնպէս ինչպէս կը սպասուի դաւրելու ուժով և ամբողջ ժողովուրդի մը հաւատքով զօտեպինդ նուիրական հաստատութենէ մը։ Կարեօրը ոգին է. և էլմիածինը աւելի քան երբեք հոգի եղած է նոյնիսկ այն օրերուն՝ երբ իր կաթողիկոսները շրթայակապ կը պտտցուէին արքունիքէ արքունիք։ Խաղաղութեան դար մը անոր դարձուց իր շքեղ դերը. արեւելահայոց մէջ ազգային ոգիին գերագոյն վառարանը ծանօթ է ամենուս, ինչպէս ըսինք էլմիածնի կամարներուն ապաւինած վարժարանը եղաւ։ Խաղաղութեան ուրիշ շրջան մը՝ վստահ ենք ասոր, պիտի ընէ զայն ընդունակ դարձեալ, սպասարկելու ցեղային հոգիի անմահ խորհուրդին։

Երէկ Մատթէոս Ա. իբրև աշխոյժ և բանիմաց կաթողիկոս մը, Գէորգ Գ. իբրև մեծագործ հայրապետ մը և Մակար Ա. իբրև բարեկրօն հովուապետ մը եթէ կատարեցին իրենց պարտականութիւնները Մայր Աթոռի պայծառութեան և շինութեան համար. անոնցմէ քառասուն տարիներ առաջ Աշտարակեցին սուր ի ձեռին, Կովկասը զրաւող ռուս բանակի կողքին, հայ բանակը կառավարող դէպի նուաճումը ազգային դարաւոր երազին, այս բոլորին մէջ հայ ժողովուրդի դարաւոր յոյն ու երազն էր որ կը փորձէր ինքզինքը իրագործել։

Հարցը այսպէս իր տարողութեան սահմաններուն մէջ ամփոփելէ վերջ, վստահ ենք թէ Աթոռի փոխադրութեան այս 500ամեակը ուրիշ բան չապացուցաներ բայց եթէ էլմիածնի մեր ազգային կեանքի մէջ կատարած հրաշալի դերին վերբերումն ու պանծացումը, որ մեր տխուր և պայծառ թուականներուն վերև սաւառնող խորհուրդը եղած է շարունակ։ Հայ Եկեղեցւոյ զգացումն է որ թե կուտայ մեր հոգիներուն այս թուականին առջև կենալու։

«Էշմիրածին» ո՛հ, այդ անունը, անոր սէրը միւռնոնի սրբութեամբ կը կաթի ամէն հայու սրտէն ներս՝ ու նորէն, մեր ամէնէն հոյաշէն տաճարներէն սկսեալ մինչև յետին հիւղածամբ, ուր կոտորած աշտանակին վրայ կճատի մը առկայծ բոցը կը թարթէ, մեծ ու փոքր, ազգային և օտար յարկերու խորհրդազարդուած սրահներէն ներս, սրտաթունդ արձագանգումներով կը վերանայ Մայր Աթոռոյ օրհներգին ձայնը. «Եկայք շինեսցուք սուրբ զխորանն լուսոյ»։ ու սիրտերուն մէջ նորէն կ'իջնէ՝ կը մտապատկերուի տարազը աստուածային աջէ մը լուսագծուած սրբարանին, որուն հովանիին տակ, օր մը, Աստուծոյ հոգիով լեցուած մարդեր տեսան այս ժողովուրդին ճակատագիրը և լծուեցան անոր ծառայութեան։

Ճիշդ է թէ Էշմիրածնի պատմական և ազգային հմայքը ինքնին պիտի կրնայ շահագրգռել իրմով խորհրդազգաց բոլոր հոգիները, հիմակ մանաւանդ երբ իր կողքին կանգնած հայ ոստանը ամէն օր նոր նուաճումներ կ'իրականացնէ ազգային գետնին վրայ. ճիշդ է թէ Էշմիրածնի խորհուրդն ինքնին, ինչպէս ըսինք, բաւական պիտի ըլլար ցունց տալու զգացումներուն՝ խանդավառելով բոլոր հոգիները. բայց ոչ նուազ ճշմարիտ է նաև թէ սիրուած և պատուական Հայրապետի մը անձը, որպիսին է Ն. Ս. Օծութին Տ. Գէորգ Զ. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց, քաջ և ընտիր հովուապետ՝ որ համբուրելի խղճմտութիւնը ունեցաւ աննախընթացօրէն դժուարին և փափուկ պարագաներու մէջ խոնարհելու ազգովին իրեն մատուցուած ծանրածանր լուծին տակ, զոր կը կրէ ահա այնքան զմայելի իմաստութեամբ և համբերութեամբ, այո՛, ճշմարիտ է թէ եկեղեցւոյ և ազգի այսպիսի արժանաւոր Հօր մը անձը իր մեծ նշանակութիւնը պիտի ունենար՝ իրօք և իրաւամբ արժեցնելու համար, որուն վստահ ենք, Էշմիրածնի 500ամեակը աստիճան մը աւելի սիրելի ընծայելու համար, երբ մեր աչքին առջև կը բերենք Ի. դարու մեր մուսլութիւններն և այն ահաւոր մղձաւանջը, որուն ներսը խորատոյգ կը մնար մեր ճակատագիրը, արդար և սրբազան սարսուռով չենք կրնար չհամակուելի այսօր մանաւանդ, երեք սերունդ տառապեցաւ, զոհուեցաւ ազգային երազի ճամբուն, ճակատագրի խաղ չէ երբ կը գտնենք որ այդ երազին զերագոյն յանձանձիւը դարձեալ կը հանդիսանայ Լուսաւորչի Աթոռը։

Մեր Խմբագրականը թելադրուած է նորին Ս. Օծութեան հեռագրէն, ունինք լման յորելիական տարի մը, որու ընթացքին Ս. Աթոռը պիտի կազմակերպէ հանդիսութիւն և պիտի կատարէ աւելի լայն անդրադարձումներ 500ամեակի այս գաղափարին շուրջ։

ԻՄԲ.